

(Etična) banka nije bajka

"I nemoral zaobilazno služi moralu."

Tin Ujević

Bezosjećajni lihvari. Pohlepni iscjeditelji posljednje lipice. Otušeni kapitalisti kojima je jedino i isključivo profit u oku. Neprijatelji građana i poduzetnika. Kako je lako mrmljati, vrijeđati i nabacivati gnoj i žuč na banke i bankare! Toliko je jednostavno pokupiti poene na nezadovoljstvu građana prema bankama da je na tome jedna velika domaća politička stranka odlučila zidati predizborne kule i gradove.

No, iako domaće banke u svezi s ekonomskom krizom itekako imaju putra na glavi potpuno je pogrešno optuživati ih za sve ono što im se olako pripisuje. Hrvatsko bankarstvo daleko je od njujorškog Wall Streeta. Izbjegavanje poreza skrivanjem dobiti u poreznim oazama, perverzna korporativna kultura, tržišne manipulacije – sve se to pod utjecajem medija trpa na teret domaćih banaka koje s tim imaju veze koliko i Hrvatske željeznice sa švicarskima.

Globalni financijski sustav doista je truo i iskvaren. Loše strane globalizacije, siromaštvo i pospješivanje nejednakosti, pa i globalno zatopljenje – sve se to (i više) može citirati u optužnici sustavu koji realnu, proizvodnu ekonomiju stavlja daleko iza financijske. Hrvatske banke nisu izvan toga sustava, ali su – realno – njegov beznačajan dio. Bitno, bitno manji od statističke pogreške. Daleko udaljen od mjesta gdje se donose odluke. I premda u pojedinim elementima nalikuju Wall Streetu, osobito u pogledu toga što rado financiraju kriminalce („kontroverzne poduzetnike“) i njihove mutne poslove te im pomažu skrivati dugove od svih onih koji su bili lakovjerni poslovati s njima, te što isplaćuju neboderske iznose visokom menadžmentu (osobito u odnosu na primanja radnika na šalterima) koji samo žvače isprazne korporativne fraze, a ništa doista ne doprinosi, domaće je bankarstvo još uvijek jedan od najzdravijih dijelova hrvatske ekonomije. Kroz sve jeseni financijske krize od 2008. godine naovamo nijedna veća domaća banka nije se našla u značajnijim problemima, niti su ijednom depoziti građana postali upitni, a time se ne mogu pohvaliti ni daleko bolja gospodarstva od hrvatskoga, kamoli ekonomije u donjem dijelu tablice razvijenosti EU (gdje Hrvatska pripada). Sve članice EU s kojima se Hrvatska uspoređuje imale su poteškoća s bankama osim nas! Dobro poslovanje domaćih banaka nekima je postalo trn u oku; zašto one ne pate dok svi ostali pate? Doista, zar ne bi mogle malo popustiti, dati ljudima da dišu? Novca se nema, zeru fleksibilnosti molim! No, što bi domaći štediša pomislio kad bi došao po svoj novac u banku, a teta na šalteru mu odvrati istim riječima: „*Novca nema, dođite sljedeći mjesec; malo fleksibilnosti molim*“? Novac je štap s dva kraja.

I kad se razgrnu sve nerealne optužbe na račun domaćih banaka svejedno itekako preostaje prostora za poboljšanje. Banke imaju vrlo specifičan posao. Mljekara proizvodi sir, kafić „proizvodi“ prostor za socijalizaciju i okrjepu, a banka proizvodi novac. Banka je tvornica novca. Klasične banke stvaraju novac radi dobiti (profita) za vlasnike banke; sigurno ne iz ljubavi prema poduzetništvu ili domovini. No, budući da vlasnici banaka u Hrvatskoj nemaju uvijek usklađene interese sa društvenom zajednicom u kojoj operiraju njihove banke, događaju se slučajevi kao onaj kad se svojedobno Riječka banka našla u problemima nakon čega je strani vlasnik zbrisao i ostavio ju na zbrinjavanje lokalnoj zajednici. Budući da vlasnik banke nije bio dionik lokalne zajednice totalno ga nije bilo briga ni za banku, ni za štedište, ni za društvo. Kad je proizvodnja novca zastala, čim je prvi grom udario – on je digao sidro i pobjegao. Drugačije je kad su vlasnici banke dio istoga društva u kojemu banka djeluje; više se brinu o dugoročnoj

održivosti poslovanja, o lokalnim strateškim ciljevima, o okolišu i zajednici. Ipak, nije samo riječ o nikad prežaljenoj činjenici stranog vlasništva domaćih banaka; postoje i druge prijemne točke u domaćem bankarstvu koje bi valjalo popraviti. Tko će to učiniti? Možda bi mogla Etična banka.

Banka nije bajka. Nema tu romantike. Banka proizvodi novac radi zarade (profita). Zarada može biti i manja i veća, ali nema da je nema – postojati mora, inače zaposlenici banke neće dobivati plaće pa će banka zaključati vrata. Banka ne smije davati kredite zanesenim vizionarima i sanjarima, naravno osim ako su kadra kredit vratiti. Projekt je društveno odgovoran? Usmjeren smanjenju siromaštva? Obnovi ekosustava? Ništa od toga ne znači i da je isplativ. A ako nije isplativ onda bi financiranje takvog projekta dovelo u pitanje depozite štediša. Osnovni posao banke nije biti zavodom za socijalnu solidarnost! Osnove poslovanja svake banke moraju biti povjerenje i sigurnost.

Klijenti moraju imati povjerenje u upravu banke i njeno poslovanje da bi joj povjerali svoj novac na čuvanje. Poslovanje banke mora biti sigurno, što znači da banka mora uvijek biti u stanju štediši vratiti novac, a to opet znači da krediti u koje novac usmjerava moraju biti sigurni, isplativi. Kakvi god strategija i usmjerenje banke bili, alternativni ili ne-alternativni, navedeni osnovni postulati ne smiju se prekršiti.

Profit se mora ostvarivati. Pitanje je samo kakav je stav prema njemu: je li on konačni cilj ili je u funkciji nečeg drugog? Nažalost, u bankarstvu (i u Hrvatskoj, a i drugdje) često se može vidjeti kako je profit ispred ljudi, ispred svega. Pri tome se misli na pojave kad banka inzistira na visokoj kratkoročnoj zaradi bez obzira na sve; iako bi solidno poslovala i s manjom zaradom vlasnici inzistiraju na cijedenju klijenata koji stoga padaju u dužničko ropstvo. Za domaći primjer može se uzeti povisivanje kamatnih stopa u situaciji kad tečaj raste zbog čega dužnici ulijeću u „škare“ koje im režu svaku mogućnost života bez prezaduženosti. Iako su mogle revidirati ciljnu razinu dobiti uvidjevši da građani već grcaju zbog rasta tečaja i zadovoljiti se s manjom zaradom, one su im dodatno dolijevale ulje na vatru povisujući pritom i kamatne stope. Tko će platiti novu vilu s bazenom ako se snize kamate?

Banka naplaćuje usluge koje pruža svojim korisnicima. To je razumljivo; ne može se dobivati nešto za ništa. S druge strane, često su cijene tih usluga apsolutno preuveličane, i realno bi mogle biti bitno manje. No, onda vlasnici ne bi imali dobit koju imaju. Tko će platiti novu jahtu s heliodromom ako se snize naknade?

Mnoge negativnosti u bankama, osobito nakon financijske krize, dale su krila alternativnim oblicima bankarstva koji bi se mogli svesti pod nazivnik etičnog bankarstva. Etično bankarstvo je društveno odgovorno s orijentacijom na dugoročno održive učinke poslovanja. Etične banke pri kreditiranju uzimaju u obzir utjecaj na društvo i okoliš i to iznad granica koje im nameću zakonski propisi, pravila struke i zahtjev vlasnika za povećanjem profita.

Koje su razlike između etičnih i ostalih banaka u svijetu? Kao prvo, naziv „etična banka“ ne bi trebao značiti da su ostale banke neetične, već da im etika nije u fokusu interesa (kao što i nije). Etične banke suzdržavaju se od investiranja na financijskim tržištima koje uobičajeno nosi visoku zaradu, već se usmjeravaju na klasične bankarske poslove: prikupljanje štednje i kreditiranje lokalne realne ekonomije. Ruše barijeru između štediša i uzimatelja kredita; obično deponenti nemaju pojma kamo odlazi njihov novac. Etične banke nude im mogućnost odabrati koji sektor žele financirati svojim depozitom, čime se stvara osnova za zajedništvo i solidarnost među klijentima banke. Budući da se zadovoljavaju s manjom zaradom etične

banke najčešće imaju manje imovine, s užim spektrom financijskih usluga, imaju manje zaposlenika i podružnica, i velik dio poslovanja obavljaju putem interneta.

Još prije dvije godine je u Hrvatskoj Zadruga za etično financiranje najavila osnivanje Etične banke (www.ebanka.eu), a rad na tome intenzivirao se u posljednje vrijeme. Velik dio administrativnog posla je učinjen, a preostaje još najteži dio koji je upravo u tijeku: prikupiti klijente, steći njihovo povjerenje (čitaj: njihov *novac*), i akumulirati početni kapital. No, etična banka ne smije biti bajka. Promicatelji etične banke ne smiju pričati nerealne priče. Kad kritiziraju domaće banke trebaju paziti da govore o bankama u Hrvatskoj, a ne o onima u New Yorku. Kad ističu što je novoga u etičnoj banci trebaju voditi računa o tome da formalni okvir nisu smislili oni, već on postoji otprije (zadružno bankarstvo kroz kreditne unije, ili kroz štedne banke). Kad govore o minimalnim kamatnim stopama za kredite, onda trebaju navesti da će i kamatne stope na štednju biti minimalne. Doduše, to hrvatskim građanima neće biti nikakva novost jer oni već sad imaju smiješno niske kamate na štednju, ali ipak s druge strane znaju da im je novac pohranjen kod relativno stabilne i sigurne institucije čija se imovina mjeri u milijardama – a tome se Etična banka može samo nadati.

I kod etičnih banaka osnovni postulati (povjerenje i sigurnost) ne smiju se prekršiti. Klijenti etične banke smiju biti vegani i vegetarijanci, hipici, anarhisti, zaneseni alternativci, ali uprava i poslovanje moraju biti distancirani od svake iracionalnosti koja se suprotstavlja osnovnim postulatima bankovnog poslovanja. Etična banka ne može se nadati golemom kapitalu ni ulaganjima onih kojima postojeći financijskih sustav odgovara, stoga mora ići u pravcu prikupljanja široke mase klijenata, odnosno treba ciljati pridobiti glavnu struju. Ovdje je izazov: istodobno biti banka s alternativnom strategijom, ali ne udaljiti se odveć od glavne struje, jer se u glavnoj struji nalazi kapital rascjepkan u mnogim tisućama odvojenih računa.

Hrvatskoj je itekako potrebna banka koja će po poslovati po načelima etičnih banaka u svijetu. Čak i ako ne uspije uskoro pokrenuti poslovanje, sama činjenica da se pokrenula tema etičnosti poslovanja banaka i da se rasvjetljaju bolne točke bankarstva u Hrvatskoj može donijeti dobre plodove. Etična banka mogla bi ponukati ostale banke u Hrvatskoj na korektniju poslovnu praksu, no ona se neće pokrenuti sama od sebe – potrebna je široka podrška „odozdo“. Za nadati se da će mrmljanje i rogošenje građana protiv banaka materijalizirati u konkretnu, novčanu potporu alternativnoj financijskoj instituciji. Bez kapitala neće je biti, a kapitalizam je sustav u kojemu su izbori svakodnevno; građani će demokratski odlučiti o tome žele li Etičnu banku ili ne.

Specifičnosti Etične banke u Hrvatskoj

Zadruga za etično financiranje koja u Hrvatskoj nastoji pokrenuti Etičnu banku navodi sljedeće kriterije po kojima se Etična banka razlikuje od svih ostalih:

„Najvažniji kriteriji su transparentnost, solidarnost, participacija korisnika i zaposlenika banke u upravljanju bankom, reinvestiranje profita natrag u zajednicu, fleksibilniji odnos prema instrumentima osiguranja kredita te usmjerenost na financiranje projekata realne ekonomije. Etične banke u svoj fokus stavljaju kvalitetno upravljanje resursima zajednice s ciljem povećanja kvalitete života ljudi u toj zajednici. Prilikom odobravanja kreditnog zahtjeva projekt se ocjenjuje iz aspekata financijske održivosti, ali i ekološkog i društvenog učinka te mora biti pozitivno ocijenjen po svim kriterijima kako bi kreditni zahtjev bio odobren. Zbog svega navedenog etične banke bolje poznaju svoje članove

i njihove potrebe, a takav dugoročni partnerski pristup u konačnici rezultira većom stabilnošću etičnih banaka i njihovom manjom izloženosti tržišnim rizicima“ (izvor: www.ebanka.eu).

Valja napomenuti da Etična banka u Hrvatskoj ne planira otvaranje fizičkih poslovnica jer to osnivači smatraju „*skupim i neučinkovitim*“, već će „*poslovanje na terenu vršiti putem poslovne mreže članova Zadruga za etično financiranje*“, ili putem interneta. Također ne planiraju ni postavljanje bankomata jer smatraju da „*skupa investicija u taj segment poslovanja nije racionalna. Kao nadomjestak tome, etična banka će nuditi usluge plaćanja putem internetskog i mobilnog bankarstva te sustava direktnog plaćanja mobitelom, koji će biti potpuno besplatni i za kupce i za trgovce koji ga budu koristili.*“ Neće se odobravati ni krediti s valutnom klauzulom, ni krediti po tekućem računu (prekoračenje neće biti dopušteno).

Očito je da je ovakav koncept poslovanja banke nekonvencionalan. Velikim je dijelom to stoga što su ulazne barijere u djelatnost bankarstva visoke, što zbog prirode bankovnog poslovanja (visoki rizici za cijeli ekonomski sustav u slučaju propasti banke, država mora jamčiti za sigurnost depozita te stoga postavlja visoke zahtjeve, nužnost dobre kapitaliziranosti kako bi se apsorbirali financijski šokovi koji će prije ili kasnije doći), što zbog namjerno postavljenih prepreka postojećih banaka ulasku novih konkurenata. No, ako građani žele promjene u bankarstvu onda bi trebali biti spremni i na drugačiji, nekonvencionalni koncept bankarstva. Pri tome trebaju imati na umu da banke s manjim kapitalom i manjom imovinom imaju manji kapacitet za podnošenje gubitaka, no prema izjavama osnivatelja Etična banka u Hrvatskoj ionako ne bi ulazila u visokorizične poslove u kojima postoji mogućnost velikih gubitaka. S druge strane, ako osnivatelji Etične banke u Hrvatskoj bitno suze spektar usluga koje su spremni ponuditi te koncept bankovnog poslovanja postave na radikalno drugačiji način od onoga što su domaći klijenti inače navikli, onda riskiraju s tim da neće prikupiti dovoljnu masu korisnika te da će hrvatska Etična banka ostati samo lijepa, ali neostvarena priča.

Snaga je u zajedništvu

Hrvatska Etična banka, premda još nije formalno počela s radom, članica je Europske federacije etičnih i alternativnih banaka (FEBEA – Fédération Européenne des banques Ethiques et Alternatives). To je neprofitna organizacija koju su u Bruxellesu 2001. godine oformile tri francuske banke, dvije belgijske, te po jedna talijanska i poljska. Danas obuhvaća 11 banaka, šest kreditnih unija, pet investicijskih društava i tri zaklade koje zajedno imaju 528 tisuća članova i imovinu u vrijednosti preko 21 milijardi eura. FEBEA artikulira i promovira zajedničke interese te pruža stručnu i drugu potporu svojim članicama koje pokazuju da alternativno bankarstvo već ima ne samo budućnost, nego i sadašnjost.

Što kaže znanost?

Ekonomska znanost razdvaja etične banke od ostalih prema nekoliko najvažnijih kriterija (vidjeti tablicu). Budući da su etične banke usmjerene na lokalno poslovanje i nisu ni investitori ni špekulanti na globalnim financijskim tržištima analize su pokazale da su etične banke bolje podnijele šokove financijske krize u odnosu na klasične banke. Osim toga, istraživanja pokazuju da su etične banke značajno manje rizične, te uslijed toga imaju stabilnije poslovanje. Zaračunavaju niže kamatne stope na kredite za društvene projekte, a uzimatelji

kredita odgovaraju na takve uvjete recipročno: znatno su niže stope ogluhe (bez obzira na kreditnu sposobnost dužnika).

Etične banke	Konvencionalne banke
- Usmjerene na povećanje dodane vrijednosti za društvo i na dobit	- Usmjerene na dobit
- Osnovni bankarski poslovi: prikupljanje depozita i odobravanje kredita	- Složeni investicijski poslovi na globalnim financijskim tržištima
- Pri odobravanju kredita analiziraju se učinci na okoliš i društvo, te financijski učinak	- Pri odobravanju kredita analizira se financijski učinak
- Promovira se solidarnost između deponenata i uzimatelja kredita	- Deponenti i uzimatelji kredita strogo se razdvajaju
- Razvidnost: objavljuju se iznosi odobrenih kredita	- Kreditna politika je poslovna tajna: ne zna se tko koliki kredit uzima
- Usmjerenost na lokalnu ekonomiju	- Usmjerenost na globalnu ekonomiju
- Rast proizlazi iz regionalnog razvoja i lokalne kooperacije	- Rast proizlazi iz globalizacijskih učinaka povećanja konkurencije među državama
- Decentralizirane, autonomne, manje	- Međunarodna spajanja i pripajanja, koncentracija kapitala i ekonomija obujma
Izvori: Barbu i Boitan (2009); Paulet, Parnaudeau i Relano (2015)	